

CHƯƠNG
4

ĐÔNG NAM Á TỪ NHỮNG THẾ KÌ TIẾP GIÁP CÔNG NGUYÊN ĐẾN THẾ KÌ X

Thế kỉ I, thế kỉ hoàng kim của nhiều quốc gia cổ đại trên thế giới từ Địa Trung Hải đến sông Ấn, Hoàng Hà. Cùng thời điểm đó, một số nhà nước đã ra đời ở Đông Nam Á ngày nay, đánh dấu một bước tiến quan trọng trong tiến trình phát triển của lịch sử khu vực.

Trong chương này, các em sẽ được tìm hiểu:

- Vị trí địa lý của khu vực Đông Nam Á.
- Các vương quốc cổ ở Đông Nam Á.
- Sự hình thành và bước đầu phát triển của các vương quốc phong kiến ở Đông Nam Á (từ thế kỉ VII đến thế kỉ X).
- Giao lưu thương mại và văn hóa ở Đông Nam Á mười thế kỉ đầu Công nguyên.

Những nhà sư trên đường khát thúc buổi sáng (Mi-an-ma)
(Người: Min Wae Aung –
Thái Quang Trung's Collection)

KẾT NỐI VỚI CHƯƠNG TRÌNH

HỌC SINH HỌC VỀ:

- Vị trí địa lý của khu vực Đông Nam Á.
- Sự ra đời của các vương quốc cổ ở Đông Nam Á trước thế kỉ VII.
- Một số đặc điểm căn bản về quá trình hình thành và phát triển của các vương quốc phong kiến ở Đông Nam Á từ thế kỉ VII đến thế kỉ X.

HỌC SINH HỌC ĐỀ:

1. Phát triển năng lực tìm hiểu lịch sử

Khai thác và sử dụng được thông tin có trong tư liệu, hình thành kỹ năng đọc bản đồ, lược đồ để xác định mối liên hệ giữa các quốc gia cổ với các quốc gia Đông Nam Á hiện tại.

2. Phát triển năng lực nhận thức và tư duy lịch sử

- Trình bày được vị trí địa lý của khu vực – mức độ hiểu và vận dụng.
- Miêu tả được sự xuất hiện của các vương quốc cổ trước thế kỉ VII – mức độ biết và vận dụng.
- Nêu được sự hình thành và phát triển ban đầu của các vương quốc phong kiến từ thế kỉ VII đến thế kỉ X – mức độ biết và vận dụng.

3. Phát triển năng lực vận dụng

- Vận dụng kiến thức để liên hệ với hiện tại (mối liên hệ giữa các vương quốc cổ, vương quốc phong kiến và các quốc gia Đông Nam Á hiện tại).
- Vận dụng kiến thức vào một trường hợp cụ thể (vấn đề dòng chảy của sông Mê Công trên địa bàn các quốc gia Đông Nam Á).

4. Hình thành những phẩm chất

- Nhân ái, biết tôn trọng sự khác biệt giữa các nền văn hoá, học hỏi để hòa nhập.
- Có ý thức bảo tồn và phát huy các giá trị văn hoá chung của khu vực Đông Nam Á.
- Giáo dục tinh thần chung thống nhất của khu vực và hướng tới cộng đồng chung ASEAN.

Bài
12

CÁC VƯƠNG QUỐC Ở ĐÔNG NAM Á TRƯỚC THẾ KỈ X

(2 tiết)

Học xong bài này, em sẽ:

- * Trình bày được vị trí địa lý của khu vực Đông Nam Á.
- * Trình bày được quá trình xuất hiện của các vương quốc cổ ở Đông Nam Á trước thế kỉ VII.
- * Nêu được sự hình thành và phát triển ban đầu của các vương quốc phong kiến ở Đông Nam Á từ thế kỉ VII đến thế kỉ X.

I. VỊ TRÍ ĐỊA LÝ CỦA ĐÔNG NAM Á

Đông Nam Á là một khu vực khá rộng nằm ở phía đông nam châu Á, bao gồm hai khu vực riêng biệt là Đông Nam Á lục địa và Đông Nam Á hải đảo.

Từ những thế kỉ tiếp giáp Công nguyên, các vương quốc cổ dần tiêu của khu vực Đông Nam Á đã lần lượt xuất hiện. Những vùng đất hoang sơ dần dần nhưng chỗ khu dân cư, làng xóm, bên thuyền và đô thị. Mỗi Đông Nam Á như chúng ta biết ngày nay đã bắt đầu từ những vương quốc đầu tiên đó.

Dựa vào bản đồ 12.1 và thông tin trong phần I, em hãy:

- Trình bày sơ lược vị trí địa lý của khu vực Đông Nam Á.
- Kể tên các nước Đông Nam Á ngày nay.

12.1 Bản đồ các nước Đông Nam Á ngày nay

63

HƯỚNG DẪN HOẠT ĐỘNG PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC PHÂN I

Phát triển năng lực tìm hiểu lịch sử – mức độ biết và vận dụng.

- GV chú ý hình thành cho HS kỹ năng đọc bản đồ ở mức độ đơn giản.
- Xác định được vị trí Đông Nam Á:
  - + Nằm ở Đông Nam châu Á: nối Ấn Độ Dương và Thái Bình Dương, nối toàn bộ lục địa Á – Âu với châu Đại Dương. Từ thời cổ đại, Đông Nam Á đã là cầu nối giữa hai nền văn minh sớm nhất châu Á là Trung Quốc và Ấn Độ.
  - + Nằm trong vùng khí hậu nhiệt đới gió mùa, nóng ẩm, mưa nhiều: là quê hương của cây lúa nước và các loại gia vị, hương liệu quý hiếm.
- Tên các quốc gia Đông Nam Á ngày nay (HS có thể đã biết trong phần dẫn nhập, GV chú ý xác định khu vực lục địa, hải đảo, tên các quốc gia. Với hoạt động này, HS sẽ ghi nhớ yếu tố biển rất quan trọng với khu vực Đông Nam Á – Lào là quốc gia duy nhất không giáp biển).

Địa vị trí địa lý nằm án ngữ trên con đường hàng hải nối liền giữa Ấn Độ Dương và Thái Bình Dương, khu vực này từ thời cổ đại đã được xem là cầu nối giữa Trung Quốc và Ấn Độ, giữa lục địa Á - Âu với châu Đại Dương. Lại nằm trong vùng khí hậu nhiệt đới gió mùa, nóng ẩm, mưa nhiều nên nơi đây thuận tiện cho việc phát triển của cây lúa nước và nhiều loại cây hương liệu quý hiếm như trầm hương, đinh hương, đậu khấu, sa nhân,...

II. SỰ XUẤT HIỆN CÁC VƯƠNG QUỐC CỔ TỪ ĐẦU CÔNG NGUYÊN ĐẾN THẾ KỶ VII

Một thời gian dài sau khi nhà nước Văn Lang, Âu Lạc của người Việt ở đồng bằng sông Hồng bị phong kiến phuông Bắc đô hộ, một số vương quốc cổ lần lượt xuất hiện ở Đông Nam Á vào những thế kỷ đầu Công nguyên.

Vùng lục địa Đông Nam Á là nơi xuất hiện một số vương quốc đầu tiên như Chăm-pa, Phù Nam, Pé-gu (Pegu), Tha-ton (Thatoni)... Những vương quốc này ra đời và phát triển gần với những dòng sông đổ ra biển, thuận lợi cho phát triển nghề nông và giao lưu thương mại với thế giới bên ngoài. Phù Nam là vương quốc phát triển nhất trong bảy thế kỷ đầu Công nguyên với thương cảng Óc Eo (An Giang, Việt Nam) sầm uất, rực rỡ một thời.

12.2 Lược đồ vị trí các vương quốc cổ Đông Nam Á từ đầu Công nguyên đến thế kỷ VII

64

HƯỚNG DẪN HOẠT ĐỘNG PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC PHÂN II

Phát triển năng lực tìm hiểu lịch sử – mức độ vận dụng: đây là hoạt động liên quan đến kiến thức tích hợp với địa lí, rèn luyện kỹ năng đọc bản đồ, phân tích thông tin, xác định được vị trí các vương quốc cổ Đông Nam Á từ đầu Công nguyên đến thế kỷ VII, liên hệ những vị trí đó với bản đồ hành chính ngày nay.

Năng lực nhận thức và tư duy lịch sử – mức độ biết: HS trình bày được quá trình xuất hiện của các vương quốc cổ ở Đông Nam Á trước thế kỷ VII. Điều kiện tự nhiên thuận lợi nào cho sự ra đời của các vương quốc cổ? (GV cho HS quan sát lược đồ, rút ra đặc điểm chung của những vị trí xuất hiện các vương quốc cổ: nơi có những dòng sông lớn đổ ra biển, thuận lợi cho phát triển nông nghiệp và giao lưu với thế giới bên ngoài).

Năng lực vận dụng kiến thức và kỹ năng đã học – mức độ hiểu: HS xác định được trên lược đồ vị trí các vương quốc cổ Đông Nam Á tương ứng với vị trí của quốc gia nào hiện tại.

– GV hướng dẫn HS quan sát bản đồ 12.1 và lược đồ 12.2 để xác định vị trí các vương quốc cổ đầu tiên của khu vực Đông Nam Á. Những vương quốc đó hiện nay thuộc về quốc gia nào? (nên hướng dẫn các em quan sát theo hai khu vực: lục địa và hải đảo).

KHỞI ĐỘNG BÀI HỌC

- **Gợi ý 1:** trò chơi *Ai nhanh hơn* và *Thử thách IQ*.
- + Bước 1: GV đề nghị HS quan sát hình, nhận diện quốc kì của 11 nước Đông Nam Á.
- + Bước 2: *Thử thách IQ – Ai nhanh hơn?* GV đề nghị HS quan sát hình, xác định tên các quốc gia Đông Nam Á qua quốc kì.
- + Thủ thách IQ: phát hiện quy luật – các quốc gia xếp theo alphabet và theo chiều kim đồng hồ.
- **Gợi ý 2:** GV có thể khởi đầu bài học bằng chuỗi các câu hỏi nêu vấn đề để HS trả lời
- + Dựa vào lược đồ, cho biết khu vực Đông Nam Á có những quốc gia nào?
- + Vị trí địa lí của Đông Nam Á có điểm gì đặc biệt?
- + Em biết gì về lịch sử/địa danh/di sản văn hoá của khu vực?
- + GV dẫn vào bài: một Đông Nam Á như hiện tại đã bắt đầu từ những vương quốc nhỏ bé ra đời cách nay dưới 2000 năm.

Cờ các nước Đông Nam Á

HƯỚNG DẪN HOẠT ĐỘNG PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC PHẦN II (tt)

- Các nhà nước đầu tiên của khu vực như: Phù Nam, Chăm-pa, Đốn Tốn, Xích Thố, muộn hơn là Chân Lạp, Thaton, Pegu. Các tiểu quốc nhỏ vùng hải đảo như Cantoli, Melayu, Taruma cũng lần lượt ra đời.
- Những vương quốc đó hiện nay:
Pegu, Thaton → Myanmar
Chăm-pa, Phù Nam → Việt Nam
Đốn Tốn, Xích Thố → Miền Nam Thái Lan và Malaysia.
Melayu, Taruma → Indonesia

HƯỚNG DẪN HOẠT ĐỘNG PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC PHẦN III

Hoạt động 1: Năng lực tìm hiểu lịch sử – mức độ vận dụng.

- HS xác định được những vương quốc xuất hiện trong giai đoạn từ thế kỉ VII đến thế kỉ X trên bản đồ.
- GV nêu vấn đề bằng hệ thống câu hỏi dựa vào lược đồ 12.3. Cho HS nghiên cứu tư liệu, tích hợp kiến thức địa lí, tự giải quyết vấn đề: xác định trên bản đồ vị trí những vương quốc xuất hiện trong giai đoạn từ thế kỉ VII đến thế kỉ X.

Hoạt động 2: Năng lực tìm hiểu lịch sử – mức độ vận dụng.

- Dựa vào bản đồ 12.1 và lược đồ 12.3 để xác định vị trí các vương quốc phong kiến từ thế kỉ VII đến thế kỉ X thuộc quốc gia nào ngày nay.
- GV nên cho HS quan sát theo hai khu vực: Đông Nam Á lục địa và Đông Nam Á hòn đảo.
- Ké bảng cho HS điền vào cũng là một cách tổ chức hoạt động này.

Gợi ý đáp án:

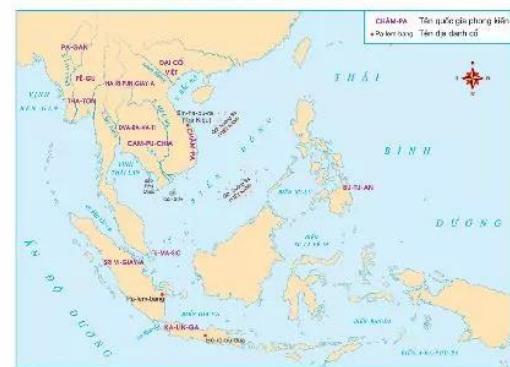
- Pagan, Pegu, Thaton thuộc Myanmar ngày nay (GV mở rộng kiến thức: đầu thế kỉ IX, từ 19 làng ở ngã ba sông, nơi dòng Chin-uyn (Chindwin) đổ vào sông I-ra-oa-đi, vương quốc Pa-gan của người Miến đã ra đời. Ngày nay, tên của quốc gia Myanmar được gọi theo tên của tộc người sáng lập vương quốc Pagan).
- Haripunjaya, Dvaravati thuộc Thái Lan ngày nay (GV mở rộng kiến thức: nước Thái Lan ngày nay mang tên của tộc người di cư xuống vùng Mê Nam và thành lập vào thế kỉ XIII. Dvaravati và Haripunjaya là những quốc gia của những người nói tiếng Môn cổ, không phải là các quốc gia nói tiếng Thái).
- Campuchia vẫn thuộc Campuchia ngày nay (GV có thể mở rộng kiến thức: tên gọi Campuchia được ghi lại trong văn bia Khmer vào thế kỉ X. Campuchia có nghĩa là con cháu của ngài Cambu theo tiếng cổ Ấn Độ).
- Đại Cồ Việt, Chăm-pa thuộc Việt Nam ngày nay.
- Tumasik thuộc Singapore ngày nay.
- Sri Vijaya và Kalinga thuộc Indonesia ngày nay.

III. SỰ HÌNH THÀNH VÀ PHÁT TRIỂN CỦA CÁC VƯƠNG QUỐC PHONG KIẾN TỪ THẾ KỈ VII ĐẾN THẾ KỈ X

Em hãy xác định trên lược đồ 12.3 những vương quốc phong kiến ở Đông Nam Á từ thế kỉ VII đến thế kỉ X.

Tham khảo bản đồ 12.1 và các thông tin bên dưới, cho biết vị trí của các vương quốc đó thuộc các quốc gia Đông Nam Á nào ngày nay?

12.3 Lược đồ vị trí các vương quốc phong kiến Đông Nam Á từ thế kỉ VII đến thế kỉ X

Thế kỉ VII, Phù Nam sụp đổ, thương cảng Óc Eo cũng lui tàn. Con đường giao thương ở Đông Nam Á cũng bắt đầu chuyển hướng xuống vùng eo biển Ma-lac-ca (Malacca). Nhiều quốc gia mới xuất hiện.

Khoảng cuối thế kỉ VII, những người nói tiếng Môn ở vùng lưu vực sông Mê Nam đã lần lượt thành lập hai vương quốc là Dvaravati và Haripunjaya (Haripunjaya). Đầu thế kỉ IX, từ 19 làng ở ngã ba sông, nơi dòng Chin-uyn (Chindwin) đổ vào sông I-ra-oa-đi (Irawadi), vương quốc Pa-gan (Pagan) của người Miến đã ra đời. Đầu thế kỉ X, người Việt giành lại nền độc lập sau hơn 1000 năm Bắc thuộc và bắt đầu xây dựng một nhà nước độc lập, tự chủ.

Trên đảo Xu-ma-trà (Sumatra), vương quốc Sri Vi-giay-a (Sri Vijaya) ra đời và phát triển trên cơ sở hợp nhất các tiểu quốc nhỏ bé thời sơ kì. Pa-lém-bang (Palembang) của Sri Vi-giay-a trở thành trung tâm của khu vực suốt hai thế kỉ VII – VIII. Từ cuối thế kỉ VIII, ở miền Trung đảo Ga-va, vương quốc Ka-lin-ga (Kalinga) mạnh lên và trở thành bá chủ vùng hải đảo suốt ba thế kỉ sau đó.

Sự xuất hiện và phát triển của các vương quốc phong kiến đã tạo cơ sở cho sự phát triển của khu vực Đông Nam Á giai đoạn sau đó (thế kỉ X – XV).

LUYỆN TẬP – VẬN DỤNG

Luyện tập

- Em hãy trình bày đặc điểm nổi bật về vị trí địa lý của khu vực Đông Nam Á.
- Em hãy nêu những điểm tương đồng về vị trí địa lý của các vương quốc cổ ở Đông Nam Á.
- Các vương quốc Đông Nam Á từ đầu Công nguyên đến thế kỉ X trong bảng dưới đây có vị trí tương ứng với các quốc gia Đông Nam Á nào ngày nay?

Tên các vương quốc cổ	Thuộc lãnh thổ quốc gia hiện nay
Phù Nam	?
Chân-pa	?
Đại Cồ Việt	?
Pa-gan	?
Chân Lạp	?
Ti-mu-sic (Tumusik)	?
Sri Vi-giay-a	?
Ka-lin-ga	?
Bu-tu-an (Butuan)	?

Vận dụng

- Sông Mê Công (Mekong) gắn bó với lịch sử của những vương quốc cổ nào ở Đông Nam Á? Những vương quốc đó thuộc về các quốc gia nào ngày nay? Tham khảo thêm bản đồ 12.1 và lược đồ 12.2 cho câu trả lời của em.

66

HƯỚNG DẪN LUYỆN TẬP – VẬN DỤNG

Câu 1: Rèn luyện kỹ năng đọc bản đồ cho HS dựa trên bản đồ 12.1.

Câu 2:

- GV lưu ý phân biệt khái niệm vương quốc cổ (có sách viết là vương quốc sơ kỉ) để chỉ các vương quốc từ những thế kỉ tiếp giáp Công nguyên (bao gồm cả Văn Lang, Âu Lạc của người Việt cổ) đến thế kỉ VII; khái niệm vương quốc phong kiến chỉ các vương quốc từ thế kỉ VII đến thế kỉ X. Yêu cầu của câu hỏi muốn nhấn mạnh đến vị trí địa lý thuận lợi của các vương quốc cổ.
- GV cho HS quan sát lại lược đồ 12.2, đối chiếu với bản đồ 12.1 để rút ra đặc điểm chung của những vị trí xuất hiện các vương quốc cổ: nơi có những dòng sông lớn đổ ra biển, thuận lợi cho phát triển nông nghiệp và giao lưu với thế giới bên ngoài.

Câu 3: GV lưu ý HS hai điểm

- Không điền vào SGK.
- Tên của các vương quốc được lựa chọn trong bảng gồm cả hai giai đoạn từ đầu Công nguyên đến thế kỉ VII và từ thế kỉ VII đến thế kỉ X.

Câu 4:

- Rèn luyện kỹ năng đọc bản đồ, phân tích và tổng hợp thông tin (Sông Mê Công gắn bó với lịch sử của những vương quốc cổ nào? – Phù Nam, Chân Lạp; và với những quốc gia nào ngày nay? – Phù Nam thuộc Việt Nam, Chân Lạp nay là Campuchia, ngoài ra, sông Mê Công chảy trên lãnh thổ của cả Lào, Myanmar và Thái Lan ngày nay). Với câu hỏi này, GV cần cho HS tham khảo Internet theo từ khoá **Mekong**.
- GV có thể mở rộng khái niệm “tiểu vùng sông Mê Công”, tuy nhiên, chỉ cần HS nhìn trên bản đồ và chỉ ra 4 nước: Myanmar, Lào, Campuchia, Việt Nam.
- Đây là câu hỏi vận dụng cuối bài, GV có thể tổ chức cho HS trò chơi ô chữ, tìm ô chữ chủ đề về dòng sông lớn nhất, quan trọng nhất ở Đông Nam Á, có ảnh hưởng trực tiếp đến Việt Nam.

1	D	O	S	A	T				
2	B	O	R	O	B	O	D	U	R
3	L	U	A	N	U	O	C		
4	T	R	O	N	G	D	O	N	G
5	G	I	O	M	U	A			
6	O	C	E	O					
7			K	A	L	I	N	G	A
8	L	A	O						
9			N	H	A	S	A	N	
10	P	A	G	A	N				